

Aartsbisschop Simonis wilde geen luisterende man zijn (1985)

Sieth Delhaas

Trouw, 10 april 1985

Inleiding

Aartsbisschop Simonis heeft de Nijmeegse hoogleraar Catharina Halkes afgewezen als woordvoester van de vrouwen bij de paus. Over deze kwestie, die als ‘delicaat’ wordt aangeduid, is een ‘openhartig’ gesprek gevoerd. Wat gebeurt er steeds in de kerk als vrouwen het woord vragen?



Het spreekverbod, dat aartsbisschop Simonis de volgende maand aan de feministische theologe dr. Halkes heeft opgelegd tegenover de paus, riep bij mij een beeld op uit een ver verleden. Het deed me denken aan een groepje vrouwen dat in 1125 in Tart (Frankrijk), tien km ten Noorden van Citeaux, een huis sticht voor vrome vrouwen. Zij kiezen ervoor te leven volgens dezelfde Regel, die de mannen van het klooster in Citeaux onderhouden. Ze volgen dezelfde strenge afzondering van de wereld, voorzien in eigen onderhoud door de barre grond in die streek te bebouwen. Het generaal kapittel zwijgt echter in alle talen over de monialen, die intussen ook meer kloosters hebben gebouwd. Daardoor kunnen de vrouwen een heel zelfstandig bestaan leiden in godsvrucht en overgave aan de Heer.

Pas, 75 jaar na de stichting van het eerste vrouwenklooster laat het generaal kapittel van zich horen, maar in negatieve zin. Na zo veel jaren van negeren beginnen in 1206 de verboden en inperkingen van de vrouwen tot ze eindigen achter het ‘slot’.

Inperking en verbod

Zo gaat het binnen de kerk met vrouwen, die zelfstandig uiting willen geven aan haar geloof. Tot vandaag. Onder het vrome mom van polarisatie wordt de eerste stap gezet naar inperking en verbod. Sinds 1975 is dr. Halkes op de Katholieke Universiteit in Nijmegen bezig met feministische theologie. Op 8 februari 1982 kreeg zij voor haar pionierswerk een eredoctoraat in de theologie aan de Universiteit van Yale (Amerika) en eind 1983 werd zij in Nijmegen benoemd tot bijzonder hoogleraar in feminisme en christendom.

Haar oratie, die zij op 6 april 1984 te midden van een geestdriftige menigte in de overvolle St. Stevenskerk in Nijmegen hield, stuurde zij ter kennisneming aan de bisschoppen. Er volgde taal noch teken. Of de bisschoppen haar rede over ‘vrouwen – mannen – mensen’ in handen hebben gekregen?

Met het woord ‘polariserend’ heeft dr. Simonis laten zien, dat hij, gesteld dat hij de oratie van mevrouw Halkes gelezen heeft, niet de moeite genomen heeft werkelijk naar haar woorden te luisteren. Had hij dat wel gedaan, dan zou hij hebben geweten, dat hij met dit spreekverbod één van de meest ‘loyale’ gelovigen heeft getroffen. Ik citeer wat ze zegt in een interview (OPZIJ, april 1982) “Ik ben zo pragmatisch om te denken, dat als je iets heel belangrijk vindt, dat dat moet worden doorgegeven. Daar moet dan een structuur voor zijn en dat is voor mij de kerk. Ongelukkigerwijs is die kerk patriarchaal. Je kunt er natuurlijk uit lopen en een vrouwenkerk maken. Maar er staat zo duidelijk in de bijbel, dat het in die kerk juist gaat om ‘gelijken’. Voor mij blijkt daar uit dat de hiërarchie in onze kerk onevangelisch is.”

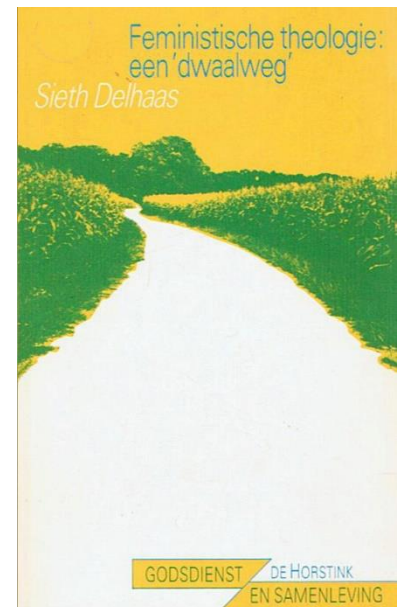
‘Polariserend effect’ heeft dr. Simonis gezegd. Het is maar wat hij ermee bedoelt. Als hij geluisterd zou hebben naar wat er gaande is binnen de feministische theologie, dan zou hij hebben geweten, dat vrouwen hiermee niet polariserend bezig zijn. Tenminste niet in die zin zoals dit woord meestal wordt gebruikt: tegenstellingen scheppen om de tegenstelling.

Als christen-feministen polariserend bezig zijn dan is het om tegenstellingen binnen de kerk helder te krijgen en daarmee bespreekbaar te maken om tegenstellingen uit de weg te ruimen. Bovendien zijn de scheidsmuren, die in verleden en heden door mannen binnen de geloofsgemeenschap zijn opgetrokken, van meet af aan binnen de christen-feministische beweging als was voor de zon verdwenen. Prof. Halkes daarover: “Feministische theologie wil een oecumenische theologie zijn. Dat hebben we van het begin af aan voorgestaan (...) Ik beperk me hier tot een kerkelijke oecumene en denk dan op de eerste plaats dat, uit alle kerkelijke tradities, vrouwen vanuit hun opstandigheid aan het werk zijn gegaan en dat het feminisme hun eerste uitgangspunt is. (...) Ook ik zie als een karakteristieke trek van feministische theologie: solidariteit met elkaar en met onze verschillende strijdsituaties en posities in de diverse kerken en theologische opleidingen.”

In het hart getroffen

Door dr. Halkes het woord te ontnemen op 12 mei, heeft Simonis niet alleen de vrouwen binnen de katholieke kerk in het hart getroffen, maar ook alle vrouwen daarbuiten, die staan voor het christen-feminisme. Het effect is, dat de oecumene binnen dit vrouwenbolwerk des te hechter zal worden: niet tégen de kerk, wel voor een vernieuwde geloofsgemeenschap waarin “de gemeente vruchtbaar over Geest en kerk, over gemeenschap en instituties kan spreken, als ze vertrekt vanuit de enig mogelijke opbouw van de geloofsgemeenschap, namelijk die waarin vrouwen en mannen samen de kerk vormen.”

‘Polariserend effect’ heeft Simonis het mogelijke spreken van Halkes genoemd. Hij zou dichter bij de waarheid en waarschijnlijk eerlijker zijn geweest als hij ronduit gezegd zou hebben: “Ze mag niet spreken, want ze is een gevaarlijke vrouw.” Want dat is ze, althans voor déze kerk, vastgelopen als zij is in een warnet van tradities zoals deze in de eeuwen na Christus zijn ontstaan en gegroeid.



In die kerk is er voor velen en met name voor vrouwen geen plaats geweest. En die misplaatsing is gebaseerd op alles wat verband houdt met de vrouwelijke seksualiteit. Sinds vorig jaar oktober geeft Halkes in Nijmegen colleges voor een ademloos luisterend gezelschap vrouwen in leeftijd variërend van 20 tot 70 jaar (er zijn ook drie mannen bij) over vrouwelijke seksualiteit/sacraliteit. Deze colleges zijn een logisch vervolg op de vragen die vrouwen stellen: waarom is de kerk (het christendom) zó met vrouwen omgesprongen, heeft ze zó ontkend, onderdrukt en vernederd? Vandaar dat vrouwen zelf op zoek gaan naar de oorsprong van de verachting van vrouwelijke seksualiteit. Onder de deskundige leiding van Halkes zijn we nu ruim een half jaar bezig. Voorbij het christendom op zoek naar de oudste wortels van seksualiteit binnen de godsdiensten.

Het is onthullend en wat mijzelf betreft heb ik nauwelijks hoop, dat de weerzin van mannen (?), de kerk (?), de traditie (?) tegen vrouwen binnen afzienbare tijd zal veranderen. Er moet nog heel veel gebeuren. En daarvoor zijn in de eerste plaats naar vrouwen luisterende mannen nodig. Of die er zijn? De heer Simonis geeft er in elk geval blijk van, dat hij zo'n luisterende man niet zijn wil. En hij heeft er eveneens voor gezorgd, dat paus Johannes Paulus II dit niet kan doen. De vraag is wat méér polariserend is: eerlijke vragen stellen, die van ontzagwekkend belang zijn voor het voortbestaan van de kerk, het christendom zelfs? Of, bij voorbaat al vrouwen de kans ontnemen eerlijke vragen te stellen aan een man, die zegt hier op aarde de vertegenwoordiger te zijn van Jezus Christus.

Al met al heeft dit pausbezoek alvast één positief punt opgeleverd. Prof. dr. Catharina J.M. Halkes is erkend door de kerk. Door zijn verbod heeft de rk-aartsbisschop haar bestaan in het openbaar opgemerkt en kan nu nooit meer om haar heen. En hoe het ook verder mag gaan, het zal niet de eerste keer zijn dat het goddelijk mysterie, buiten de muren van het instituut om, door mensen, die door de kerk als ketters zijn aangemerkt, in de geschiedenis wordt voortgedragen totdat er andere tijden zijn aangebroken.

